

A feladattal megbízott alispán jól végezte a munkáját, a pecsét hatálytalanítása szembetűnő, az értékes címvéset pedig ma is világosan felismerhető.

Miután a pecsételő így elvesztette használati értékét, a közgyűlés elrendelte a levéltárba helyezését. 146 évig pihent háborítatlanul a levéltárban az értékes boríték, hogy egy véletlen folytán előkerüljön, és új színfolttal gazdagítsa helytörténeti emlékeink sorát.

Seresné dr. Szegőfi Anna

Adalékok Szőlős (Vértesszőlős) történetéhez

Kivonat a r. kat. plébánia Historia domusából

A Tatabánya és Tata között fekvő község neve több mint 700 esztendőn át *Szőlős* volt. Nevét 1909-ben belügyminiszeri rendelettel *Vértesszőlős*-re változtatták, bár területe a Gerecse hegység oldalában, a Vértes nyúlványaitól tisztes távolban húzódik.

1541-ben, a török uralom idején, még négy portából álló község volt, de az ezt követő összeírásokban már a kihalt falvak listáján szerepelt. 1720-ban az Esterházyak tették újra megült helylyé.

A XVIII. szd. végén egy *Jankovits Nep. János* nevű jegyzője megkísérelte a község történetét megírni. Feljegyzéseinek töredékei a r. kat. plébánia *Historia domusában* maradtak fenn, ezeket *dr. Rédly Elemér* plébános úr engedélyével kimásoltam és az alábbiakban közlöm.¹

„Ezen Szőlősi Helységnek eredetéről, Régiségéről, Nevéről és egész Környülálló dolgairól. 1800.

Ugy hallottuk a Régi Öregjeinktől, hogy 300 Esztendőig Puzta volt, Győri Hintli, v. Jeszenyák Birták, és néha Tataiak is, amint az idő magával hozta. Hogy pedig Szőlősnek kezdet nevezetnű, ez az oka: Mivel, valahogy csak az Erdőségben tiszta hely találtatott, az mind Szőlő vesszővel béplántáltatott. És pod Bukorvu dolinu, vagyis a feljáró Bükönység alatt, hogy még a Pozsonyiaknak is itteni Szülleik lett volna. És mostis a Szülű árkok, sorok látzatnak, Ide sokal de szélesebben, mintsem a mostani ültetések. E jelenvaló időben azonhelyen nagy Tölgy és Cserfák látzatnak. Ezen Szülükürről Szőlős vette nevét.

Legelső lakos volt itt Szabados Papista, Gunyhóban lakott ott, ahol most Szabó Pál. A többi mind Erdőség volt. Ez ezen Erdőség közt legelőször is még távulról ki látzott Régi Templom felső fala (az alsó le volt dülve). Amely felálló fal tetein, mint egy kánna vastagságú Nyárfa elég nagy ágával ki volt nyólve. Annak utána Szabados után, több lakosok ideérkeztek, Pétervárrul Bánhidi Istók, Csordás Jos, Varga Istvány, Kálvinisták. Ezek innend elmenvén utánuk jött ismét Pápisták külömbféle Helyekről. És ismét Hirtelen a Helység meg szaporodott, és többen öszve jöven a másik falut is fel építették, mind az erdőn hajdant ki égetteteti, ott hagyot mészel, melyről jól emlékeznek, minthogy Hordókban hordtákották. Ezen, Egy Egész, a másik pedig le dűt falukbul fel épült Templomnak: amint Szévárvány módra volt a Sanctuarium építve, E volt az Inscriptioja: EX MISERENTIS dei Gratia IncoLa SzŐLLŐSIENSIS SIBI el Posteris praeparavit, Mely Rommai Calculusbul, el dűntése elűt, Istenben el nyugodot Tiszt: Bánhidi Plébános Ur, Grigkovits Jakab, és Tiszt: P.: Wunibaldus Administrator Urakal, usq. 789 ann. Esztendőben el dűntetett, fel Számáltunk 118 Esztendőt, usq. 1800. hozzá adva II. Esztendőt, öszvesen lenne 129 Esztendő. Ezen ó el dűntetet Templom mellett volt egy ujdon új erős Torony, Amelyen el dűntetése elűt 1751. Esztendő számot lehetett olvasni. A mostani Uj Templom építésének minden környül álló Dolgái a következőkre való nézve elég kivülágositva pléh ládikába, mint valóságos Emlékezetre való dolgok el tsukva tartatnak.

Midőn tehát minden nap a Lakosok itteni Szaporodának. Sokszor Tűz Gyulladások miatt, már elég maradhattak, sokan pedig el is mentek. Hanem az utolsó Emlékezetre méltó gyuladás így jöt ki: Bizonyos Csúz Kálvinista, egykor a Lovász Gyermekeket a folyó mellett lévő kertyéhez lovakai hévta, és midőn ott

¹ Lánosz Zoltán írásának közlésével szeretnénk ráirányítani a Honismereti mozgalom munkásainak figyelmét arra, hogy a plébániákon található *Historia domusok*ban milyen fontos helytörténeti dokumentumokat és néprajzi értékű anyagokat lehet találni, amelyekben természetesen az egyházi vonatkozású részek és a vallási szempontok nagy helyet foglalnak el. (Szerk.)

a Gyermek el aluttak volna, ő onnend eltűnt. Akor a Lovász Gyermekek így kezdetek egymás közt beszélgetni. Ime, ide hívot, és már it is hagyott, azért a gyermekek feküdtek, de már ébren voltak. És ime a Csúz ismét a Gyermekekhez jöven, nem alhatott. Hanem minditg emelgette a fejét: és ezek közt nem sokára a Csúz fel kiált: Nini Gyermekek már megint é! Ezen utolsó gyulladásból ismét majd talpig ki éget ezen Helység. És a többi károk közt Udvorszkyknak 2 Gyermekei is megégtek. Amely Udvorszky mindjár Regvel kotsira ült, és Komáromba ment Sz. Misét szolgáltatni.

Azonban itthon a Bérák a mostani Csapház helyén öszve gyűltek (mivel akkor nem szoktak Béro házánál gyűlést tartani) és azon Lovász Gyermekeket mind szemre hévták, amelyek közt a Smudla gyermeke így felelt: Tegnap estve Csuz a maga kertyehez hívot, ot hagyott, vissza jöven minditg emelgette a fejét, és már én a többi társaimmal nem alhattunk. És tsak egyszer a Csuz fel kiáltott: Gyermekek! Ime megént é! Midőn ezt így a Gyermekek beszéllették, a Csapháznak fonyot ajtaja által, Csuznak a felesége egy itze borért jöven, mind ki hallgatta. És haza hozván az Egy itze bort, az Urának mondja: No édes Uram! már mind kendre mondgyák a gyulladást. Ezeket halván a Csuz: azon Egy itze borbul tsak egyszer ivott, és ismét azon kertyehez ment, és a 3. körtefájától jól megnézegetvén, onnend el ment az új szüllük végéhez, amely akkoriban nagy Erdő volt. És ot a Gatyá madzagját a fa ágára forgatván, még a lábai és a földet érték, fel akasztotta magát. Amira Udvorszky Komárombul megjöt, már akkor a Csuz fel volt akasztva. Ezen Erdő Tájra soha máskülönös nevet nem érdemelt volna. Hanem most örökös, és felejtethetlen neve vagyon: Csuzova dolina. Nem sokára Lábodj Ur el érkezvén (de nem tугyuk mijsoda hivaltal viselt) az mi Erdeinkből öllfát hozatta, és a Szöllősiek kérésekre egész Bánhidi Szüllük irányába Szélfá Bokorik az öllfát, és az akasztottak vitték. És ime meg halván ezt a Bánhidiak számosan vas vellálal ki állottak, és nem engedték ot égetetni hanem Erővel visza nyomták a Szöllősieket, egész adig, mint most a Határ léztük. Ahol a Csuzt megégették. És tsak ekor a sűrű ézések meg szűntek. Ez akor Történt, midőn tsak Templomig lettek volna a Házak: A Helység Eredetének usq. 1800. 129. Esztendeje.

Továba: Bánhidi Szüllük felett való lyuk, és Ures kőszikla: a Török Háborúban 7. falubéli népség oda rejtőzöt, és midőn a Szüllük felől most is látható nagy lyukat bé rakták. Semmiképen az Ellenség nékiek nem árthatott. Mivel Terméskőben hagytak egy hézakit, amellyen ki és bé jártak. Történt azonban, hogy ezen Nép közt egy asszonynak révo gyermeke lett volna. Ezen asszony ki ménvén, amire a folyóhoz érkezett, és ime a Tüskébe Logarozó Török, tsak hamar meg fogatatta, és véle ki valattatta. Ettől mindeneiket ki tanulván a Török mostani Vaskaput által töretvén, azon kő nagy rejtek helynek teteit, mint egy Szérő, amint most látzik, feltöretette. és szalmával megtemvén mind azon Népséget meg fujtatta. Ugyhogy most is a sok Ember tsontok, de 50. Esztendük elüt enyhány kotsira való Embercsont ottand mind adig hevert, míg bizonyos Bánhidi özvegy Oroszlánszky né a jó keresztény tselekedetnek széne alatt egész életébe Batyuba a Bánhidi Csonttartóba által nem hordotta volna.

Ezek feljegyeztetek az 80 és 90 Esztendős Öregeknek Hiteles Tanúbizonyosságukbu! (Akor, amidőn T. N. Vgye Inzsenérje Hidegi Ur ittend in Facie Loci ezeket így kikérdezte), Ugymint jelenlevő ör. Magyar Gy. 26 Esztendeig tsak T. Béro, és Árvák Attya. Forések Pál, Gombás Márton, Kis János és a többi öregeknek Hiteles és Igazsággal megedgyező Tanúbizonyosságukbul. Mostani Szöllősi Előljárók ezek: Loner János Béro, ör. Magyar T. Béro, Forések Pál, Szádetzky Jan. Nagy Pál, Koringer, Pluhár, Muk: Gombás Jos: Kugyelka Gy. Jankovits Notar. Status animar: Filialis Szöllős A: 1800. 25 May Domestic Nominatenus assumptus, conscriptus, et e Registerio Sumarie erutus ut sequitur. Pria 154 Confessionis Capaces: Mares 250. Feminae 273 = 523. Incapaces: Mares 88, Feminae 150 = 193. Summa 716. O. A. M. D. G. B. D. G. V. M. ac 00. SS. Pro Gratióssimis Posteris Notavit Joannes Nep. Jankovits. NB. Notatur etiam Terrae Motus A^o 806. 22ª fbr. Hora vest. 8 et. 55 min. 2dus vero Hora 9ª vest."

Lánczos Zoltán

Rimaszombati rátét